

Izložba

Stari zagrebački obrti

(Muzej grada Zagreba, 16. XII 1991 - 15. V 1992.)

Izložba je u početku zamišljena kao sažeti prikaz povijesti zagrebačkih obrta. Suradnja s Muzejem grada Zagreba pružila je veće prostorne mogućnosti pa je izložba dobila opsežniju tematsku razradu.

Sistematska obrada gradje započela je prije tri godine. Poslije studija literature nastavljeno je s radom na arhivskoj gradji. *Acta cehalia* svojim obiljem i raznolikošću ukazala su na velike mogućnosti koje ovom izložbom nisu iscrpljene. U izložbu uključeni su i predmeti vezani uz obrtnička udruženja koji se čuvaju većim dijelom u Muzeju grada Zagreba a manjim dijelom u Povijesnome muzeju Hrvatske. Proizvodi obrtnika prikupljeni su iz Riznice zagrebačke katedrale, Etnografskog muzeja i Muzeja za umjetnost i obrt.

Već od samog početka postalo je jasno da rad na zagrebačkim obrtima uključuje i obradu cehovske organizacije. Naime, od 15. stoljeća, kada su osnovana prva cehovska udruženja, nijedan obrtnik nije smio voditi obrt ukoliko nije bio članom odgovarajućeg ceha. Stoga izložba koja nosi naslov *Stari zagrebački obrti* podrazumijeva ujedno povijest zagrebačkih cehova. Cehovi su okupljali obrtnike istih ili različitih struka. Udruživanje obrtnika donosilo je korist samim članovima. Sebi su osigurali egzistenciju, brinuli se za udovice i siročad, njegovali nemoćne i bolesne, a pokojnike su ispraćali u punom broju članova i na dostojanstven način. Cehovi su u gospodarskom životu grada odigrali značajnu ulogu. Trgova-

nje na dnevnom trgu i na sajmovima nije moguće zamisliti bez njihova sudjelovanja. Kvalitetu roba osiguravale su kontrole cehovskih majstora.

Kako se život žitelja grada Zagreba do 1850. godine odvijao na tri različita jurisdikcijska područja, pojavu cehova možemo pratiti na Gradecu od 15. stoljeća, a na Kaptolu od 17. stoljeća. Ukupno smo evidentirali 28 cehova. Od njih su se neki raspali, neki su se udružili s drugim cehovima a neki su ponovno osnovani. Prilikom njihova ukidanja

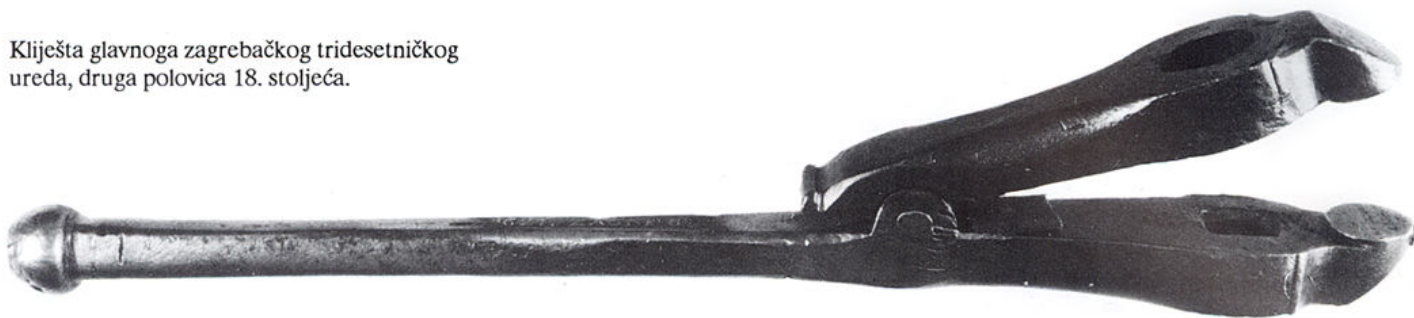
1872. godine, na području Zagreba postojala su 22 ceha i jedno trgovačko udruženje.

U cehove su se udruživali obrtnici koji su podmirivali temeljne potrebe zagrebačkih žitelja. Bili su to: krojači, postolari, čizmari, tkalci, gumbari, klobučari i mesari; zatim obrtnici metalske struke: kovači, bravari, srebrnari (zlata-ri), mačari, ostrugari i kopljari; te obrtnici kožarske struke: krznari, uzdari i remenari. Obrtnici koji su se brinuli za higijenu i zdravlje, bili su: brijači (kirur-

Cehovska škrinja kaptolskih čohaša, 17. stoljeće.

Kliješta glavnoga zagrebačkog tridesetničkog ureda, druga polovica 18. stoljeća.

zi, ranarnici) i kupeljnici; obrtnici graditeljske struke: stolari, tokari, staklari i orguljari. Mlinari i pekari su tek u 19. stoljeću udružili u ceh. Neki su obrti s vemenom nestali a umjesto njih javili su se novi kao što su kolari, lončari, bačvari, soboslikari, lakireri, gipsari, štavioci koža, puškari, kundačari, »štiklšnajderi«, nožari, užari, opančari, licitari i slastičari. Zanimljivo je da urari, rukavičari, pivari, kipari, slikari i proizvođači duhana nisu bili udruženi u cehove. Trgovci su 1698. godine pribavili privilegije, ali zbog protivljenja gradečkih cehova, sve do 1835. nisu uspjeli djelovati kao udruženje. Među dosada poznatim cehovima pojavio se jedan novi ceh neobična sustava. Godine 1617. gradski sudac

Jakob Gasparini, strukom ljekarnik, izdao je pravila cehu čizmara, brijača, ljekarnika i staklara. Taj ceh nije se održao.

Članom ceha postajao je svaki šegrt koji se primao u nauk i upisivao u cehovske knjige. Prilikom oslobadjanja šegrt je postajao kalfom (djetićem) i odlazio na trogodišnje »vandranje«. Na putovanjima djetić se morao prijavljivati kod otacmeštra koji je vodio nadzor nad kalfama, brinuo se o njihovom zapošljavanju, smještaju i vladanju. Kalfa koji je obavio svoje »stručno usavršavanje« mogao je postati majstorom. Morao je izraditi majstorski rad kojim je dokazao svoju vještinu i sposobnost. Kalfe su se često ženili udovicama da bi ih lakše

primili u ceh, pogotovu u 19. stoljeću, kada je cehovska organizacija u promijenjenim kapitalističkim gospodarskim uvjetima počela propadati.

Kalfe su također imali svoju organizaciju, svoj »mali ceh«. Pravila su im izdavali majstori pa su i pisana tako da koriste njihovim interesima. Sačuvano je šest pravila iz 17. stoljeća i jedan prijepis iz 19. stoljeća. Ona su osobito dragocjena jer su pisana hrvatskim jezikom, a sadrže podatke o radnom vremenu, o plaći, o napojnici i o ponašanju kalfi. Ona nisu nigdje dosada objavljena.

Do 1813. godine u cehove su primali osobe isključivo rimokatoličke vjere. Članovi ceha morali su prisustvovati vjerskim obredima a pod cehovskim zastavama nastupati u Tijelovskim procesijama. Gradečki cehovi brinuli su se za devet oltara u Župnoj crkvi Sv. Marka. Oltari su prilikom obnove crkve (1876–1882) uništeni. Srećom, sačuvan je oltar Obraćanja Sv. Pavla iz 1760. godine za koji se brinuo čizmarski ceh. Osobito su vrijedne cehovske zastave koje su većim dijelom restaurirane.

Izložbom se obuhvaća razdoblje od pojave prvih obrtničkih udruženja (bratovština) u 14. stoljeću, do ukinuća cehova 1872. godine. Izložci će se rasporediti prema slijedećim tematskim cjelinama:

- I. Naselja Kaptola i Gradeca u vrijeme pojave prvih udruženja obrtnika.
- II. Gradečki i kaptolski cehovi od 15. do kraja 19. stoljeća.
- III. Cehovi u privrednom životu, sajmovi i trgovina, limitacija cijena, kontrola proizvoda, način trgovanja i borba protiv konkurencije.
- IV. Reforma cehova.
- V. Organizacija kalfi (djetića).
- VI. Školovanje šegrta i kalfi te njihova zdravstvena skrb.
- VII. Ceh kao vjerska organizacija, cehovski oltari, zastave i cehovski sprovodi.

Privilegij Franje I izdan cehu klobučara, Beč 3. VIII 1818.